

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Дуплій В.М.

*викладач музичного мистецтва з методикою навчання,
Ржищівський гуманітарний коледж*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНИХ ІНТЕРЕСІВ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ

Однією з найважливіших проблем, що стають нині перед українським суспільством – є проблема духовності. Йдеться про ціннісне ставлення до навколишнього життя, до мистецтва. Тому важливою умовою оновлення нашого суспільства, його гуманізації є виховання естетичного інтересу до національної та світової культури. Проблема естетичного виховання сучасної молоді, її світогляду, інтересів, смаків, почуттів є сьогодні досить актуальною. У плідному спілкуванні з мистецтвом людина набуває досвіду, що створює умови для всебічного використання можливостей мистецтва, що виховує і розвиває особистість.

Цілеспрямований музичний розвиток студентів здійснюється завдяки різним формам та методам навчання гри на фортепіано. Серед ефективних шляхів фортепіанного навчання студентів особливої актуальності набуває формування музично-естетичних інтересів як необхідної умови оптимізації їх виконавської діяльності.

Проблема формування інтересу багатогранна та різнопланова. Її різні аспекти досліджено в працях психологів (Б.Г. Ананьєв, Л.І. Божович, О.Н. Леонт'єв), педагогів (Н.М. Бібік, Н.Г. Морозова, О.Я. Савченко).

В працях фахівців в галузі теорії і методики фортепіанного навчання О.Д. Алексєєва, Л.Г. Арчажнікової, Л.А. Баренбойма, Т.Л. Беркман, Б.Є. Міліча, С.І. Савшинського, Г.М. Ципіна вказується на необхідність розвитку музично-естетичних інтересів в процесі виконавства.

Мета даної статті полягає у розкритті педагогічних умов для формування музично-естетичних інтересів студентів у процесі навчання гри на фортепіано.

Вивчення різних підходів вчених у визначенні особливостей музично-естетичного інтересу показало, що стійкій музично-естетичний інтерес у студентів не виникає сам по собі та вплив змісту навчання не відбувається стихійно. Для його формування необхідна спеціальна спрямованість навчального процесу та педагогічних дій. Ефективне виховання музичних інтересів, як засвідчують праці багатьох вчених у галузі педагогіки і психології,

залежить від дотримання психолого-педагогічних умов. У моєму розумінні такими педагогічними умовами можуть виступати:

- використання методів розвивального навчання;
- створення «ситуацій успіху»;

- спрямованість педагогічних дій на сприймання, пізнання, та оцінювання музичних творів;

- створення емоційного позитивного відношення студентів до інструментального музикування;

- стимулювання творчої активності у різних видах виконавської діяльності.

Організація процесу формування музично-естетичних інтересів студентів може включати наступні етапи і методи:

Етапи – збагачення емоційно-естетичного досвіду;

- розвиток пізнавальної активності та оволодіння уміннями сприймати та оцінювати музичні твори;

- стимулювання творчої активності у різних видах музичної діяльності.

Методи – емпіричні (збагачення музичного досвіду, спостереження, накопичення асоціативного фонду);

- художньо-педагогічний аналіз, метод «наведення», «вибух здогаду», вербальна інтерпретація, наочно-евристичні методи;

- виконавська інтерпретація, створення «ситуації успіху».

Важливою ознакою інтересів вважається не накопичення інформації в процесі діяльності, а активна дія суб'єкта в її перетворенні. Науковці підкреслюють, що вплив змісту навчання на інтерес студентів може проходити не стихійно, а шляхом спеціального його конструювання в навчальному процесі. При цьому зміст кожного навчального предмета має свої специфічні можливості для збудження інтересів студентів. В результаті інтерес характеризується об'єктивними умовами прояву.

Спеціальні дослідження, присвячені проблемам інтересу, переконують в тому, що інтерес формується поетапно, що стало однією з умов формування інтересу. Кожен з етапів містив у собі домінуючу реалізацію у навчальному процесі.

Головний шлях формування музичного інтересу полягає в забезпеченні студентів емоційним досвідом, вміннями і навичками, значущими для естетичного осягнення змісту музичних творів. Д.Б. Кабалецький радив: «Коли ви хочете, щоб ваші юні слухачі були активними,- будьте активні самі; коли ви хочете, щоб вони виявляли інтерес до музики, – відчувайте цей інтерес завжди в самому собі» [6, с. 97].

Однією з найважливіших умов формування у студентів музично-естетичних інтересів є емоційна чутливість, розвиток уяви, уміння зіставляти враження. В таких ситуаціях сприймання потрібно намагатися завжди створювати ситуації зацікавленості, домагатися того, щоб сам вплив музики мав адекватний відгук. Жодна педагогічна дія не відбувається без включення сутнісних сил студента: емоційної, інтелектуальної, активно-творчої сфер. В ході евристичних бесід, художнього діалогу, разом зі студентами потрібно знаходити можливі варіанти того, як музичний матеріал може передавати певний настрій, відповідні почуття, емоційний стан людини. Такі заняття завжди проходять в атмосфері довіри, відвертості, самостійного самовиявлення студентів, що, в свою чергу, значно вплине на розвиток музично-естетичних інтересів студентів.

Важливе значення у цьому процесі має чуттєве, емоційне переживання. Тому доцільно використання методу «емоційної драматургії», розробленого Д.Б. Кабалевським, специфіка якого полягає в педагогічному впливу на емоційну сферу студента. Необхідно готувати «ґрунт» для сприймання творів, а тому, треба намагатись, щоб заняття були завжди емоційно насиченими. «Будь-яке почуття, будь-яка емоція прагне втілитися у відомі образи, що відповідають цьому почуттю, – зауважував Л.С. Виготський. – Емоція має, таким чином, здатність ніби підбирати враження, думки й образи, які співзвучні з ним» [5, с. 114]. У процесі сприймання музики включається досвід переживань, який формується під впливом музичного мистецтва.

Розпізнаючи емоції як складову частину структури художнього змісту твору, слухач проникається ними, тобто сприймає їх не лише як заданий образ, а й як власні переживання. Емоції виступають як провідні чинники пізнання оточуючої дійсності у студентів. Усі зміни в звуковій тканині музики підкоряються одній головній меті – передачі емоційного настрою художнього образу. Розширенню лексичного запасу студентів можуть сприяти пропонувані орієнтовані таблиці емоційно – естетичних визначень, розроблені О.Я. Ростовським. Ці таблиці сприятимуть значно глибшому усвідомленню музичних вражень та переживань, а також знайдуть своє застосування на практиці у подальшій роботі студентів.

Оцінку музичного твору слід аргументувати аналізом образно – смислового значення засобів виразності, пояснити, чому їх поєднання викликає в контексті твору той чи інший художній ефект, передає певний психологічний стан, відображає явище зовнішнього світу. Широке використання у такій роботі має метод «наведення», прийом «вибух здогаду». Робота має бути організована таким чином, щоб студенти проявляли особисту ініціативу та зацікавленість творчим процесом осягнення художнього змісту при сприйманні та оцінюванні прослуханого.

Формування музичних інтересів здійснюється, з одного боку, шляхом інструментального виконавства, з другого, через емоційно-сміслову сприйняття інтонаційної природи музики. Я. Мільштейн називає виконавський досвід «досвідом особливого роду», який допомагає відчувати, сприймати музичний твір у русі, відтворювати його в розвитку. Пізнання, вміння, переживання, засвоєння у процесі виконання, включаються в набутий досвід і мають тривалу життєвість.

Застосування проблемно-пошукових методів є найбільш ефективним засобом виховання музичних інтересів студентів, вони спонукають їх до самостійного пошуку вирішення музично-естетичних завдань. Використання ситуацій зацікавленості, евристичних питань, пізнавальних завдань суттєво збагачує навчально-виховний процес.

Однією з умов формування музично-естетичного інтересу є застосування прийому «Еврика», запропонованого О.М. Пехотою для створення «ситуації успіху». Це виявляється у прагненні викладача активізувати студентів на власне відкриття. Такий творчий процес спонукає студентів мислити, відкривати для себе щось невідоме, доходити до очікуваного висновку. Як свідчить

педагогічний досвід та дослідження ряду вчених, успіх студентів потрібно постійно підтримувати та створювати. Тому вся педагогічна робота повинна бути спрямована на розширення сфери вияву ініціативи, успіху студентів, їх бажань та потреб.

С. Савшинський, визначаючи основні етапи роботи над музичним твором вказував на те, що заключним етапом роботи є концертна готовність музичного твору. У виконанні твору виявляються всі сутнісні сили студента: його знання, вміння, естетичні почуття, ціннісне ставлення. Необхідно, щоб студент відчув радість, захоплення від особистого відтворення інтонаційно-образної сутності музичних творів. Це своєрідне освоєння досвіду переживань, ідей, втілених композитором. Спостереження за виконанням музичних творів студентами свідчать про те, що даний вид роботи значно розширює сфери вияву їхніх музично-естетичних інтересів.

Часто, на практиці, викладач більше уваги приділяє вузько спеціальним питанням розвитку виконавських навичок. Необхідно допомогти студентові наблизитись до твору, емоційно осягнути його. Виконуючи твір, або прослуховуючи його разом зі студентом, викладач намагається, щоб саме студент отримав більше емоційно-художніх вражень. Викликати адекватний емоційний відгук на твір можна завдяки «ефекту зараження», коли викладач заражає своїм особистим відношенням до твору. «Жива, безпосередня реакція педагога на красоти творів, які вивчаються, здійснює найсильніший вплив на пробудження естетичних почуттів учня» [9, с. 16]. Своєрідним емоційним стимулом, який пробуджує інтерес є чутливість до музики, слово вчителя, емоційне та образне. Л.А. Баренбойм підкреслював, що «розмежовувати емоційне від інтелектуального можна лише в мистецтві, емоційний початок переливається в думку, а думка, переходить в почуття» [3, с. 54]. «Ніколи не слід відмовлятися від ствердження інтелектуального початку в музичній творчості й сприймання, – стверджував Б.В. Асаф'єв, – слухаючи, ми не тільки відчуваємо або переживаємо певні стани, а й диференціюємо матеріал, який сприймається, проводимо відбір, оцінюємо, отже, мислимо» [2, с. 242].

Вже є традицією у Ржищівському гуманітарному коледжі в кінці кожного семестру проводити академічні концерти, де беруть участь студенти I-IV курсів, а також запрошуються їх батьки та друзі. Виконання класичних творів, джазових імпровізацій, ансамблева гра, сольні виступи, все це підтверджує, що створені всі відповідні педагогічні умови формування музично-естетичних інтересів студентів.

Проведення емоційних переживань і естетичних вражень на мову словесно-логічних категорій і понять є процесом осмислення музики, роздумів про неї. І цей процес супроводжується виявами фантазії, діяльністю уяви й інтелекту, напруженням пам'яті.

Можна зробити висновок, що постійна турбота про кожного студента, повага до його особистості, віра в його сутнісні сили, підтримка його починань, рішень, ініціативи, активності, «створення ситуації успіху», успішність, все це переконливо доводить педагогічну доцільність методики та педагогічних умов формування музично-естетичних інтересів студентів.

Список використаних джерел:

1. Алексеев А.Д. Методика обучения игре на фортепиано / А.Д. Алексеев. – М.: Музгиз, 1981. – 278 с.
2. Асафьев Б.В. Избранные труды. Т.3. / Б.В. Асафьев. – М.: Музыка, 1954. – С. 171-242.
3. Баренбойм Л.А. Музыкальная педагогика и исполнительство / Л.А. Баренбойм. – Л.: Музыка, 1974. – 280 с.
4. Бурлина О.Е. Структура музыкального интереса / О.Е. Бурлина // Сов. музыка, 1983. – № 4. Музыка в социалистическом обществе. – Вып. 2. – М., Музыка, 1975. – С. 28-32.
5. Выготский Л.С. Собрание сочинений. – Т.1. / Л.С. Выготский. – М., 1991. – С. 114.
6. Кабалецкий Д.Б. Воспитание ума и сердца: Книга для учителя. – 2-е изд., испр. и доп. / Д.Б. Кабалецкий. – М.: Просвещение. 1984. – 97 с.
7. Кремень В. Розвитку духовності немає альтернативи / В. Кремень // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2004. – № 1. – С. 4-6.
8. Скрипченко О., Долинська Л., Огороднічук З. Загальна психологія. Навч. посібник / О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднічук. – К. – «А.П.Н.» – 2009. – 270 с.
9. Савшинский С.И. Пианист и его работа / С.И. Савшинский. – М.: Классика – XXI, 2008. – 244 с.

Пічугіна Ю.О.

*кандидат наук із соціальних комунікацій, докторант,
Національна музична академія України імені П. І. Чайковського*

ХУДОЖНЯ ТВОРЧІСТЬ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ МЕРЕЖЕВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Під впливом інтенсивного техніко-технологічного розвитку, зокрема, завдяки появі глобальної комп'ютерної мережі Інтернет, в багатьох аспектах трансформувалася практика культуротворення. Нові, цифрові, технології у своїй сукупності сприяють формуванню кіберпростору культури, в якому дедалі відбувається розширення видового, жанрового і стильового розмаїття мистецтва як результату художньої творчості. Таким чином, спостерігається віртуалізація людської креативної діяльності в культурному просторі, і, як наслідок, формування нового культурного типу особистості.

У цьому контексті актуальним і науково обґрунтованим є дослідницьке прагнення визначити та інтерпретувати зміщення цільових компонентів сучасної художньої творчості, яке спричинене розвитком та поширенням цифрових технологій. Так, на зміну культурної ідентичності в творчій діяльності приходять поняття мультикультурності; аматорство витісняє професіоналізм, що в більшій мірі відповідає ознакам фольклору; а відсутність повного контролю над реалізацією і поширенням художнього продукту через цифрові медіа призводить до зменшення рівня впливовості інституційної системи культури і мистецтва, що, в свою чергу, гарантує безпрецедентну свободу реалізації творчого задуму.

Головна ідея наукового пошуку полягає в тому, що художня культура і всі її складові розвиваються згідно до всезагальних позахудожніх еволюційних